

УДК 94(477.83/86)“19”

Юрій ТОМИН

ГАЛИЧАНИ У БИТВАХ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Висвітлено національно-визвольну боротьбу в Галичині проти австро-угорських і російських військ в роки Першої світової війни. Показано, що, не дивлячись на проявлений героїзм, галичанам не вдалося визволитися від окупації.

Ключові слова: Перша світова війна, Галичина, Коломия, Надвірна, Городенка, Маківка, битва, визволення.

У 1914 р. розпочалася Перша світова війна – подія, яка за своїми масштабами і наслідками не знала собі рівних в усій попередній історії людства. Зарубіжні фахівці визнали її однією із десяти найвидатніших подій в історії другого тисячоліття¹.

Перша світова війна готувалася досить довго найбільшими європейськими державами, які об'єдналися у Троїстий (у роки війни він перетворився у Четверний) союз та Антанту. У першому об'єднанні центральне місце займала Німеччина та Австро-Угорщина, а в другому – Англія, Франція та Росія. У радянській історіографії причиною Великої війни називали боротьбу між двома коаліціями капіталістичних держав за новий переділ поділеного світу, колоній, сфер впливу, поневолення інших народів. Якби так було насправді, то бойові дії почалися б не в Європі, а в Африці, Азії та на інших континентах світу. Основна мета Першої світової війни – нанесення поразки провідним європейським державам, а потім уже розподіл їх територій, колоній між переселенцями².

Велика війна, на відміну від усіх попередніх, мала тотальний характер. Лише за один тиждень близько 900 млн жителів планети (а на кінець війни 38 держав із населенням у півтора мільярда чоловік, що становило $\frac{3}{4}$ всього населення світу у той час) опинилися в стані війни між собою. За 4 роки, 3 місяці й 10 днів, які тривала війна, було мобілізовано загалом 73,5 млн осіб. У ній було вбито 10 млн осіб (стільки, скільки загинуло у всіх європейських війнах за тисячу років до початку Великої війни 1914–1918 рр.) та поранено близько 20 млн. Прямі воєнні витрати воюючих сторін оцінюються в 208 млрд доларів США³.

З вибухом Першої світової війни Прикарпаття перетворилося на територію постійних бойових дій. Створена 1 серпня 1914 р. у Львові нова політична репрезентація, Головна Руська Рада закликала український народ виступити на боці Австрії

¹ Волковинський В. Бойові дії та військові операції на українських землях у період Першої світової війни / В. Волковинський // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – Київ, 2005. – Вип. 9. – С. 21.

² Там само.

³ Смолій В. Військові студії, присвячені 90-річчю від дня початку Першої світової війни / В. Смолій // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – Київ, 2005. – Вип. 9. – С. 11.

проти Російської імперії. Внаслідок Галицької битви у серпні – вересні 1914 р. московські війська вперше окупували Прикарпаття⁴. Розпочалася сумнозвісна “галицька Голгофа”. З одного боку, нова російська влада, намагаючись знищити “український дух”, закривала всі національні установи. Українських діячів арештовано та репресовано, вивезено до Сибіру. З другого боку, австрійське командування, шукаючи виправдання своєї поразки на фронті, безпідставно звинуватило українське населення у “москвофільстві”. Тисячі невинних людей відправлено у концентраційні табори, скрізь лютували військово-польові суди. Лише на Станіславщині було покарано на смерть через повішення близько 100 українських селян⁵.

У кінці серпня 1914 р. Українська бойова управа з дозволу австрійського уряду розпочала створення легіону Українських січових стрільців (УСС) – першої в новітню добу національної військової організації. Тисячі патріотично налаштованих українських юнаків краю відгукнулися на заклик захистити волю свого народу, але чисельність легіону УСС обмежили до 2,5 тис. Одним із найвизначніших організаторів, ідеологів та командирів стрілецьтва став вихованець станіславської гімназії Дмитро Вітовський⁶. Його сотня однією з перших увірвалася 20 жовтня 1914 р. у Дрогобич. Розвиваючи наступ на Стрий, понесла втрати – 16 стрільців вбитими і пораненими. Один із документів свідчить, що, коли російські війська перейшли у наступ, сотник Вітовський зі своїми вояками спільно з командою панцирного потяга стійко боронили ділянку залізниці від Тухольки до Гребенова.

Різдво 1915 р. галицькі стрільці зустріли на Бескидах. Були страшні морози. Гори вкрилися глибоким снігом. Погано одягнені стрільці й старшини постійно мерзли. Сотню Вітовського кидали у найнебезпечніші місця. Але в релігійне свято січовикам пощастило: сотня опинилася в селі Оленеві, де її тепло зустріли місцеві мешканці. Як згадував підхорунжий Михайло Гузар, у Святий вечір, коли сотник зі стрільцями сиділи вже за столом, до хати ввели щойно полонених шістьох російських солдатів, які виявилися українцями. Дмитро Вітовський запросив їх до столу і, звертаючись до всіх, сказав: “Вірю я, що як сьогодні ми засіли на Святий вечір з нашими братами з-над Дніпра, хай у цей момент полоненими, так колись, може в недалекій будуччині, засядемо на Свят-вечері як один великий український народ у своїй вільній державі, Соборній Самостійній Україні!”⁷.

Вісім місяців билися січовики на карпатських перевалах. Найбільший слід у їх пам’яті, безумовно, залишила битва на горі Маківці – одній з вершин Сколівських Бескидів, яка була важливим вузлом австрійської оборони в Карпатах. Сотня Вітовського особливо відзначилася у боях 1–2 травня 1915 р., коли російська козача дивізія генерала Каледіна намагалася пробитися через перевали, а вершина Маківки кілька разів переходила з рук у руки. Згадуючи 1 травня, Дмитро Вітовський писав в альманасі “Шляхи”: “Клекотіли по обох боках скоростріли, при землі гупали ручні гранати – здавалося, гора рухається, дихає пеклом. Так минала година за годиною. Це був третій пам’ятний день московського наступу на Маківку. Змагалася дві сили. Одна сказала: за всяку ціну візьму, а друга відповіла: за всяку ціну не віддам”. У

⁴ Мій рідний край – Прикарпаття. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С. 59.

⁵ Там само. – С. 59–60.

⁶ Там само. – С. 60.

⁷ Литвин М. Військова еліта Галичини / М. Литвин, К. Науменко. – Львів, 2004. – С. 24.

ніч на 2 травня підрозділи Гриця Коссака, Степана Шухевича, Андрія Мельника, Дмитра Вітовського стрімким контрударом захопили вершину Маківки. “Москалі сипали страшним вогнем, та витримати нашого наступу не змогли, й за хвилину січовики зігнали їх з гори аж у долину до ріки Головчанки”, – згадував учасник битви Василь Дзіковський. Спроби російських частин прорвати оборону січових стрільців переважаючими силами при підтримці важкої артилерії не вдалися.

Битва на Маківці була однією з найяскравіших в історії легіону УСС. Українство щиро вітало січовиків з першою видатною перемогою. “«Маківка» – це перший визначний етап на тому шляху, по яким українська нація зі стану пасивності переходила до стану активності, до чину, – писала львівська газета «Діло». – Битва на Маківці – це велика спроба галицьких українців стати самим активним чинником історії, стати ковалями й творцями своєї будучини”. Серед її героїв був сотник Дмитро Вітовський, нагороджений медаллю Хоробрості⁸.

Про гору Маківку, твердиню стрілецької слави, сьогодні говорять і пишуть багато, туди ведуть стежини з Івано-Франківщини, Львівщини, Закарпаття. Бо “кожна п’ядь землі на Маківці полита молодю кров’ю синів України. Зрошена потом і слізьми розлуки й ненависті. Кожна щілина криє в собі стрілецьку завзятість, немає маленького куточка землі, де б не ступала стрілецька нога. Немає місця, де б не зорала тверду мораву гостра куля”, – писав у березні 1917 р. про Маківку стрілець Андрій Баб’юк – майбутній письменник Мирослав Ірчан. У нарисі “Б’ються стрільці на Маківці” (взятому з книги “Засурмили сурми, труби...”) Д. Юсип змалював широку панораму подій як напередодні двоборства легіону з російською армією, так і після. Названо багато імен тих, для кого Маківка стала не лише крутосхилою географічною вершиною, а й вершиною героїського подвигу і слави – хорунжих Коберського, Свідерського, Олени Степанівни, чотарів Кучабського, Гнатевича, Яримовича, Артимовича, Каратницького, стрільців-братів Юрія і Василя Зітенюків, Сажениці, Кривого та інших⁹.

Бойового шляху “усусів” торкається автор у ще одному нарисі “Приступ на горі Ключ”. Відображені події не зайвий раз засвідчують, якою важкою ціною вони здобували перемоги над ворогом, скільки молодих українців поклали свої голови за галицькі міста і села. Потяг до боротьби був величезний. “Штурм гори 28 жовтня пополудню розпочала сотня Василя Сараковського. Як тільки січовики досягли верху Ключа, одразу ж вступили у бій з росіянами. Бій тривав недовго, але був страшний і кривавий й закінчився повною перемогою січових стрільців. Вони вибили противника з окопів й повністю оволоділи горою. Однак врятувати критичне становище, що склалось на правому крилі 55-ї дивізії, здобута перемога вже не могла. Царські війська успішно розвинули наступ у напрямку лісистого кряжу Зелеменив, й 29 жовтня австрійські війська відступили по всьому фронту до Бескидського хребта. Для спротиву забракло сил, хоча на своїх ділянках фронту січові стрільці чинили москалям впертий опір. У надзвичайно важкому бою 3–5 листопада сотні В. Дідушка, К. Гутковського, Р. Дудинського, С. Горука, З. Носковського зуміли не лише відстояти свої позиції в районі Синьовидного, а й

⁸ Литвин М. Військова еліта Галичини... – С. 24–25.

⁹ Олійник В. Герої стрілецького чину / В. Олійник // Галичина. – 2014. – 21 серпня.

завдати противнику серйозних втрат. У полон було захоплено понад 130 російських солдатів”¹⁰.

Уже цей фрагмент з нарису засвідчує, що в стрілецькі лави вступили не випадкові люди, а люди патріотичного гарту, які свято вірили в рядки маніфесту Головної Української Ради від 3 серпня 1914 р. про те, що “Побіда Австро-Угорської монархії буде нашою перемогою. Її чим більше буде поразена Росія, тим скоріше виб’є година визволення України”¹¹.

Чільне місце у книзі займають нариси про героїв січового стрілецтва. І приємно, що чимало сторінок присвячено жінкам: оспіваній в піснях Олені Степанів-Дашкевич, Софії Галечко, Ользі Басараб, Гандзі Дмитерко, авторці знаменитої пісні “Чом, чом, земле моя...” Костянтині Малицькій та ін. Особливо вражають сторінки життєпису легендарної Степанівни – “Донька міста Лева”. У боях вона була сміливою і мужньою. У житті людиною добродійною, в науці – глибокодумною і цікавою. Але ні тюремні камери, ні сибірські морози, ні постійні переслідування не змусили її покаятись у своєму виборі – як у роки молодості, так і в пору призахідних літ, коли жила і працювала у Києві та Львові. Не кожен знає, що “доктор філософії Олена Степанів-Дашкевич написала понад 70 робіт і мемуарів, публіцистичних матеріалів, наукових досліджень з історії, географії, економіки. З них близько півсотні опубліковано. Решта чекає свого часу”.

У позабійні світи Степанівна відійшла 11 липня 1963 р., тоді, коли набрав сили дух “шістдесятництва”, коли вже нові герої кинули виклик тоталітарній системі, стверджуючи цим, що стрілецька слава не згасає, а кличе до боротьби¹².

Відзначимо, що успіхи російської армії в 1914 – на початку 1915 рр. дуже дорого коштували. За той час вона втратила вбитими або пораненими 82 % старшин і 64 % вояків. У грудні 1914 р. вичерпано майже всі запаси артилерійських набоїв, а продукція ніяк не дорівнювала потребам¹³.

Перша світова війна чорною віхолою пронеслася над Надвірнянщиною, яка стала ареною жорстоких боїв між австро-угорськими та російськими військами в 1914 та 1916 рр., що не могло не принести великих страждань людям краю. Тисячі мешканців було забрано до австрійської армії.

З початком війни чимало наших краян пішли добровольцями в легіон Українських січових стрільців. Серед них були Теофіл Мойсейович з Пнів’я, надвірнянці Лесь Гринішак, Юрко Буній, Василь Килиман, Михайло Скорупський, Микола Микитюк, Степан Костик, Олекса Семчук з Зеленої. Став січовиком й Осип Телішак, брат дружини невтомного о. Гаврилюка з Надвірної, та багато інших. Надвірнянець Микола Випринюк брав участь у боях на горі Маківці, де січові стрільці проявили чудеса героїзму і покрили себе невмирущою славою¹⁴.

У роки Першої світової війни з-під пера Юрія Шкрумеляка з’явилася його рання поезія. Саме тоді випускник гімназії вступає добровольцем в ряди Українських січових стрільців, бере активну участь в редагуванні сатирично-гумористичного

¹⁰ Олійник В. Герої стрілецького чину / В. Олійник // Галичина. – 2014. – 21 серпня.

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914–1923 рр.: у 2 т. / В. Верига. – Жовква: Місіонер, 1998. – Т. 1. – С. 41.

¹⁴ Страгора. Книга про Надвірнянщину. – Львів: Світло й тінь, 1994. – С. 10.

журналу “Самохотник”. Юрка зачислили до другого куреня січових стрільців, йому поталанило потрапити в число тих 2,5 тис. найбільш підготовлених, котрих обрано для подальшого вишколу в м. Стрию. Вже згодом Юрій Шкрумеляк стає підхорунжим УСС. Брав участь у бою на горі Маківці, що у Карпатах¹⁵.

У першому вірші “За рядами ряди”, надрукованому в газеті “Українське слово” у Відні (1915), молодий поет оспівує подвиг усусів, які поклали голови за рідний край.

Літературну діяльність Ю. Шкрумеляк розпочав під час Першої світової війни, друкуючи свої твори в українській пресі Відня, у названому “Самохотнику”, в газеті “Свобода” тощо¹⁶.

Варто згадати про відомого художника, карикатуриста і педагога Осипа Сохрогея, який свого часу працював викладачем українських гімназій в Станиславові, і створив близько тисячі робіт, які зберігаються в Івано-Франківських та Львівських музеях. У роки Першої світової війни він перебував на фронті в лавах легіону Українських січових стрільців та був учасником визвольних змагань¹⁷.

На початку вересня 1914 р. Надвірну зайняли російські війська. Першими на вулицях міста з'явилися поодинокі кавалерійські патрулі в чорних баранячих шапках, широких, що звисали з плечей, накидках, з крісами через плече та з довгими гострими списами в руках. Слідом за ними в'їхали основні частини – кавалерія, піхота, артилерія, підводи з амуніцією та харчами. Почалася нова смуга обшуків й арештів, але вже тих, хто підтримував австрійську владу. Окупанти закривали культурно-освітні заклади, вилучали українські книжки, нищили цілі бібліотеки, що належали не тільки різним товариствам, а й приватним особам. Усі зліквідовані книжки й часописи зносили до збірних пунктів, які перебували виключно під опікою війська. Українське національне життя завмерло¹⁸.

Російські окупанти недовго залишалися в місті. Рано навесні під натиском австрійців вони покинули Надвірну. Місто знову зайняли австрійські війська і частини польського легіону Пілсудського. І знову арешти, обшуки. У травні 1916 р. австрійський уряд вдруге оголосив мобілізацію всіх 18-річних юнаків. Через Надвірну до Ворохти потяглися поїзди з новобранцями, де були дезінфекційні бараки, в яких австрійські лікарі щепили молодих вояків проти тифу, холери й інших інфекційних захворювань.

Нормалізувалося життя в Надвірній тільки наприкінці 1916 р., коли в Галичині остаточно закріпилися австрійські війська. Знову відкрилися школи, відновили роботу культурно-освітні заклади. Але це були останні подихи Австро-Угорської імперії, яка в 1918 р., зазнавши поразки у Першій світовій війні, розпалася на ряд самостійних національних держав. Над Східною Галичиною нависла загроза польської окупації. В той же час у колах галицької інтелігенції виникла ідея створення самостійної держави¹⁹.

Зауважимо, що початок Першої світової війни супроводжувався спалахом урапатріотизму у всіх воюючих країнах, загальноєвропейський конфлікт малювався

¹⁵ Страгора. Книга про Надвірнянщину... – С. 65.

¹⁶ Там само. – С. 66.

¹⁷ Боечко Ю. Митець – герой / Ю. Боечко // Експрес. – 2014. – 16–17 вересня.

¹⁸ Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. Від найдавніших часів до наших днів / Р. Гандзюк. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 1999. – С. 84.

¹⁹ Там само. – С. 85.

цікавою пригодою з швидкою і блискучою перемогою. Невдовзі наступило протверезіння – війна показала своє страшне обличчя. Українці воювали і гинули за чужі інтереси у ворожих російській та австро-угорській арміях.

Татарський кінний полк (у ньому служили не татари, а азербайджанці) входив до складу Кавказької кінної дивізії (так званої “Дикої дивізії”), яка формувалася із мусульман-добровольців з Північного Кавказу та Закавказзя (черкесів, чеченців, осетин, аджарців, дагестанців, інгушів, азербайджанців та ін.). “Дика дивізія” була однією з найбільш боєздатних частин російської армії – її вояки відзначалися відчайдушною хоробрістю. Підрозділи цієї дивізії в 1915 та 1916 роках вели успішні бойові дії в околицях Городенки (Серафинці, Вікно, Тишківці, Чортовець та ін.).

30 травня 1915 р. дев’ять сотень Татарського, Черкеського та Чеченського полків Кавказької кінної дивізії зайняли Городенку. Спалена дощенту центральна частина міста – “робота” вояків “Дикої дивізії”. Тільки небувала злива з градом зупинила поширення пожежі.

Командиром Татарського кінного полку, що в 1914–1915 рр. воював на Городенківщині, був полковник Петро Половцов. У 1917 р. вже в генеральському чині – командував військами Петроградського округу. Він видав наказ про арешт В. Ульянов-Леніна. Після революції проживав у еміграції²⁰.

Сьогодні привертає увагу обеліск при дорозі Дубки-Городенка (через Бабчиху) на пам’ять про російських кавалеристів, полеглих 28 квітня 1915 р. під час атаки Другого Заамурського полку на австрійські кулеметні позиції. За цю кровопролитну атаку під Городенкою вояки Другого Заамурського полку отримали надзвичайні відзнаки, своєрідні лампаси: офіцери – золоті гусарські галуни на шаровари, а нижчі чини – оранжеві басони²¹.

Підкреслимо, що 18 квітня 1915 р. почався наступ німецько-австрійських військ на Галицькому фронті – між Горлицями та Тарновом. Німецька армія вперше застосувала так званий “гураганний вогонь”. На російський фронт німці стягнули 200 важких гармат, проти яких російська армія могла поставити тільки 4. На “гураганний вогонь” – 700 тис. набоїв за кілька годин – вона відповідала 5–10 пострілами з кожної гармати²².

Відхід російської армії від Карпат ніс нову катастрофу для населення Галичини: почалося масове виселення українців та євреїв, яких російський уряд вважав за шпигунів та взагалі за “неблагодійних осіб”. Галичани, що перейшли на православ’я, виїздили добровільно, побоюючись австро-угорської помсти. Усіх галичан спрямовували до Сибіру²³.

У боях за Коломию, як зазначає І. Білінкевич, з 12 травня по 10 червня 1915 р. полягло багато вояків австрійської армії, про що свідчить братська могила – меморіал на польському кладовищі, на якій в 1916 р. була встановлена плита магістратом міста – символічний знак для вшанування пам’яті полеглих воїнів австрійської

²⁰ *Смеречанський Р.* Віків минулих твердь. Городенківщина в старих документах і світлинах / Р. Смеречанський, О. Каглян, І. Миронюк, В. Никифорок. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. – С. 155.

²¹ Там само. – С. 156.

²² *Полонська-Василенко Н.* Історія України. Від середини XVII століття до 1923 року / Н. Полонська-Василенко. – Київ: Либідь, 1993. – С. 446–447.

²³ Там само. – С. 447.

армії. Неможливо обминути й той факт, що під час війни на терені Коломийщини воювали й працювали майбутні відомі діячі періоду громадянської війни у Росії. На початку травня 1915 р. під час бою на околицях відзначився солдат 1-ї роти 326 Белгородського піхотного полку В. Чапаєв – за героїзм при форсуванні р. Прут в районі сіл Шепарівці і Княздвір був нагороджений Георгієвською медаллю IV ступеня і отримав військове звання молодшого унтер-офіцера²⁴.

Загалом, історія Коломиї періоду Першої світової війни складна і суперечлива, а тому потребує додаткового вивчення з огляду на доступні джерела. Російська окупація Галичини 1914–1915 рр. паралізувала суспільно-політичне життя, громадсько-культурну активність. В роки війни Коломия та її околиці стали ареною жорстокої боротьби. Російські війська тричі оволодівали містом – у вересні 1914 р., травні 1915 р. та в червні 1916 р., що негативно позначилося на всіх сторонах суспільного життя²⁵.

Австрійське командування навмисне відсилало українські підрозділи поза межі Галичини в час війни. Так, 24-й (Коломийський) піхотний полк воював на Сербському фронті (в ньому було 79 % українців і 21 % чужинців), 36-й стрілецький полк (мобілізовані з Чорткова, Станиславова і Коломиї) – на Італійському фронті під Ізонцо (відповідно – 70 % і 30 %), а Запасна (Коломийська) сотня драгунів 9-го кінного полку – у Сербії (29 % і 71 %).

Коломийці воювали на Італійському фронті: під Кустоццою, Сольфіріно, Манджентою, Арсієро, Асіяго, на Венеціанських Полях, р. П'яве²⁶.

Важким тягарем позначилася Перша світова війна, яка паралізувала громадсько-активне життя Коломийщини, утворивши цим певні передумови до усвідомлення необхідності створення власної держави на українських етнічних землях Галичини, що відбулося в наступні роки.

Відхід російських військ влітку 1915 р. супроводжувався новою хвилею арештів і масовою депортацією українського, єврейського і польського населення Галичини на схід. До примусово вивезених додалися десятки тисяч навернених у православ'я, які боялися помсти з боку австро-угорської влади, а також населення російських провінцій – Холмщини, Волині, Західної Білорусії. Їх зігнали з власних осель російські війська відповідно до тактики “спаленої землі”. Натовпи втікачів заступали шлях відступаючій армії, збільшуючи загальне замішання. Руїну доповнили грабунки і погроми, вчинені російськими солдатами й офіцерами. У Львові було пограбовано майно Наукового товариства імені Шевченка та інших українських організацій²⁷.

Варварство окупаційного режиму у Галичині викликало хвилю засудження навіть серед російського суспільства. У червні 1915 р. з відкритим листом-протестом на сторінках газети “Биржевые ведомости” виступив красноярський єпископ Нікон. Того ж місяця на своїй партійній конференції у Петербурзі кадети,

²⁴ *Монолатій І.* Коломиезнавство. Нариси історії Коломиї у контексті взаємовідносин слов'янських народів / І. Монолатій. – Коломия, 1996. – С. 193–194.

²⁵ Там само. – С. 194.

²⁶ *Ковтун В.* Українські січові стрільці – лицарі рідного краю / В. Ковтун, І. Монолатій. – Коломия: Вік, 2007. – С. 72.

²⁷ *Грицак Я.* Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – Київ: Генеза, 2000. – С. 108.

після реферату їхнього лідера Петра Мілюкова, визнали право українців на широке культурне самовизначення. Російські соціал-демократи і трудовики (так званий блок прогресистів) на засіданнях Думи восени 1915 р. виступили з різкою критикою окупаційної політики у Галичині та внесли інтерпеляцію (подання) з вимогою відновити українську пресу у підросійській Україні. Дума схвалила їхні вимоги, але незабаром її розпустили²⁸.

Відзначмо, що у травні 1915 р. Українські січові стрільці почали свій переможний похід із Карпат до Дністра. Долаючи сильний опір ворога, 27 червня вони першими ввійшли до Галича. Ця подія сприяла новому піднесенню національно-державницьких почувань стрілецтва, яке вважало здобуття давньої княжої столиці початком нової масової боротьби за звільнення всієї України²⁹.

Взимку 1915 р. на Прикарпатті відновилася австрійська влада, а з липня 1916 до літа 1917 р. більша частина його території знову опинилася під російською окупацією. Внаслідок постійних бойових дій імперських армій, край зазнав значної матеріальної шкоди. Від 50 % до 70 % житлових будинків, громадських підприємств та установ були зруйновані в Богородчанах, Рогатині, Тисмениці, Тлумачі та інших містах. Мирне населення потерпало від голоду, насильної конфіскації та примусової мобілізації до війська. Скрізь лютували епідемії тифу й холери. Але, незважаючи на важке становище, галичани не втрачали віри у необхідність продовження боротьби за волю й незалежність³⁰.

Перша світова війна завдала Галичині, територією якої fronti прокочувалися кілька разів туди й назад, небачених людських жертв і матеріальних збитків.

У травні 1916 р., знову на вимогу союзників, російські війська південно-західного фронту під проводом генерала А. Брусілова завдали австрійцям тяжких поразок і зайняли широку смугу Галичини та Волині. “Брусіловський” наступ значно допоміг Франції, яку німці тіснили під Верденом, але цей наступ для російського фронту дав небагато³¹.

Варто підкреслити, що два роки війни коштували Російській імперії дуже дорого: вбитих було 1,5 млн, поранених майже 4 млн, полонених понад 2 млн. Отже, тоді, як на початку війни на фронтах стояло 6 млн людей, за два роки втрачено 7,5 млн. Були частини, в яких не зосталося жодного кадрового старшини (відсоток втрат старшин був далеко більший, ніж відсоток втрат солдатів); покликано 15 млн “запасних” та рекрутів, які не проходили належні муштри³².

Отже, Перша світова війна стала важливою віхою у досягненні ідейної консолідації української нації, підготовчим етапом українського державотворення. Галичани прагнули створення власної незалежної держави, де б вони мали рівні можливості культурного розвитку та громадянські права.

²⁸ Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – Київ: Генеза, 2000. – С. 108.

²⁹ Мій рідний край – Прикарпаття. – С. 60.

³⁰ Там само.

³¹ Полонська-Василенко Н. Історія України... – С. 451.

³² Там само.

Юрий Томин. Галичане в битвах Первой мировой войны

Освещена национально-освободительная борьба в Галичине против австро-венгерских и российских войск в годы Первой мировой войны. Показано, что, не смотря на проявленный героизм, галичанам не удалось освободиться от оккупации.

Ключевые слова: Первая мировая война, Галичина, Коломыя, Надвирна, Городенка, Маковица, битва, освобождение.

Iurii Tomyn. Galicians in World War I battles

The article highlights the national liberation struggle in Galicia against the Austro-Hungarian and Russian armies during World War I. It shows that despite the heroism demonstrated by the Galicians, they were unable to liberate themselves from occupation.

Key words: World War I, Galicia, Kolomyia, Nadvirna, Gorodenka, Makovytsia, battle, liberation.